

ul. Batalionów Chłopskich 50/1 70-770 SZCZECIN ' oddział: Grunwaldzka 4 E 78-550 CZAPLINEK tef. 508 355 085
507 085 669 e-mail: ekoplansc@interia.pl

EKSPERTYZA ORNITOLOGICZNA I CHIROPTEROLOGICZNA WYKONANA NA POTRZEBY TERMOMODERNIZACJI BUDYNKU

**ZLOKALIZOWANEGO:
przy ulicy Romera 21-29 w Szczecinie**

Zespół autorski:

mgr inż. Urszula Arciuszkiewicz-Rachuta

*mgr inż. Urszula Arciuszkiewicz Rachuta
specjalista d/s oceny stanu
i zagrożeń środowiska*

Marzec, 2017 r.

Spis treści

1. Wstęp - podstawa formalno prawna	3
2. Cel wykonania ekspertyzy	4
3. Opis terenu i obiektu inwestycji	4
3.1. Lokalizacja i opis terenu	4
3.2. Opis obiektu przeznaczonego pod inwestycję	7
4. Ptaki i nietoperze w budynkach	10
5. Metodyka badań	12
6. Wyniki lustracji i obserwacji	14
6.1. Ptaki	14
6.2. Nietoperze	20
7. Wnioski i zalecenia ochronne	23
8. Wykorzystane materiały i publikacje	26

1. WSTĘP - podstawa formalno prawna

W myśl ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. 2016 poz. 2134) oraz Ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie z dnia 13 kwietnia 2007 roku (Dz. U. 2014 poz. 1789) projekty dotyczące termomodernizacji wymagają opinii eksperta o stwierdzeniu (bądź braku stwierdzenia) obecności siedlisk i gniazd ptaków oraz występowania nietoperzy. Przy wykonywaniu prac remontowo-budowlanych należy uwzględnić także zapisy: ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2016 poz. 672) oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2014 poz. 1348) i ustawy o ochronie zwierząt z dnia 21 sierpnia 1997 (Dz.U. 2013 r. poz. 856).

Powyższe akty prawne wprowadzają szereg zakazów odnośnie chronionych gatunków ptaków: zakaz niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych, niszczenia ich siedlisk, ostoi, gniazd i innych schronień, umyślnego płoszenia i niepokojenia, przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca. Wskazują również sposoby ochrony gatunków dziko występujących zwierząt, które polegają w szczególności na zabezpieczaniu ostoi i stanowisk zwierząt przed zagrożeniami zewnętrznymi, wykonywaniu zabiegów ochronnych utrzymujących właściwy stan siedliska zwierząt i dostosowaniu terminów i sposobów wykonania prac (w tym prac budowlanych i remontowych) do okresów rozrodu. Wszystkie gatunki ptaków gniazdujące w budynkach podlegają ochronie gatunkowej. Fakt ten narzuca pewne ograniczenia na inwestora planującego prace remontowe danego budynku. Niezbędne w tej sytuacji jest stwierdzenie przed rozpoczęciem działań modernizacyjnych, czy któryś z gatunków objętych ochroną gatunkową nie wykorzystuje budynku jako miejsca gniazdowego. Jeżeli ma to miejsce, należy w taki sposób ustalić termin prac, aby nie kolidowały one z okresem jego lęgów.

Tak jak wspomniano powyżej wszystkie gatunki ptaków oraz nietoperzy zasiedlające budynki chronione są prawem, więc aby go przestrzegać, nie można w żaden sposób im szkodzić. Zwierzęta te zwiększają różnorodność biologiczną, która w miastach jest bardzo niska. Pełnią ważną rolę w ekosystemie, zjadają ogromne ilości owadów. Są skuteczną bronią w walce z plagą komarów i innych gryzących owadów, jaka dotyka ostatnio wiele miast.

Ptaki, są nie tylko pożyteczne. Dzieci obserwując je w swoim otoczeniu, uczą się wrażliwości wobec przyrody. Dla osób starszych ptaki za oknem są czasem cennymi

towarzyszami, a dokarmianie ich potrafi dać poczucie dobrze wypełnionego dnia.

To, że ptaki i nietoperze związane z budynkami są cenne, zrozumieli już mieszkańcy Europy Zachodniej. Niestety zbyt późno, ponieważ większość populacji już utracili. Realizowane na Zachodzie programy ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami pochłaniają miliony euro, a przynoszą stosunkowo niewielkie efekty. Jest nadzieja, że w Polsce uda się powstrzymać spadek ich populacji i nie dopuści się do tego, że wróbel, jerzyk lub kawka będą w naszym otoczeniu rzadkością, tak jak w wielu miejscach w zachodniej Europie.

Ochrona ptaków i nietoperzy zasiedlających obiekty budowlane opiera się przede wszystkim na wykonywanych przed rozpoczęciem prac remontowo-budowlanych opiniach ornito- i chiropterologicznych. Podstawą dla zachowania siedlisk w budynku oraz przeprowadzenia prac remontowo-budowlanych bez zagrożenia dla życia ptaków i nietoperzy jest wykonanie opinii ornitologicznej i chiropterologicznej, poprzedzonej poprawnie wykonaną inwentaryzacją. Osoba z odpowiednim przygotowaniem jest w stanie określić użytkowanie obiektu przez ptaki i nietoperze. Adekwatnie do zastanego stanu może pokierować pracami tak, aby nie zagrażały zwierzętom, a po remoncie ich siedliska w budynku zostały odtworzone.

2. CEL WYKONANIA EKSPERTYZY Niniejsza opinia ornitologiczna i chiropterologiczna została sporządzona dla budynku zlokalizowanego przy ul. Romera 21-29, przeznaczonego do termomodernizacji.

Ekspertyza została sporządzona przez Wykonawcę: Firmę Ekoplan s.c.
ul. Batalionów Chłopskich 50/1, 70-770 Szczecin, oddział: ul. Grunwaldzka 4B, 78-550 Czaplinek reprezentowanego przez specjalistę Urszulę Arciuszkiewicz-Rachuta, na podstawie zlecenia Nr 14/AG/2017, zawartego dnia 08 marca 2017 roku, gdzie Zamawiającym jest: Dom Pomocy Społecznej Dom Kombatanta i Pioniera Ziemi Szczecińskiej ul. Eugeniusza Romera 21-29, 71-246 Szczecin, reprezentowanego przez Panią Katarzynę Kałucką.

Przedmiotem ekspertyzy było:

- 1) wykonanie inwentaryzacji obiektu pod kątem występowania potencjalnych siedlisk i miejsc niebezpiecznych dla ptaków i nietoperzy, a także stwierdzenie miejsc zajętych przez ptaki i nietoperze;
- 2) zaproponowano możliwe rozwiązania pod kątem zachowania siedlisk - zaprojektowanie skutecznej kompensacji pozwalającej na zachowanie ciągłości siedlisk;
- 3) zaproponowano przeprowadzenie prac tak, aby nie zagrażały zasiedlającym go ptakom oraz zasugerowano terminarz wykonania tych prac w powiązaniu z harmonogramem i technikami wykonania remontu obiektu.

Wykonanie niniejszej opinii ornitologicznej i chiropterologicznej ułatwi poprowadzenie prac termomodernizacyjnych budynków w sposób niezagrażający stwierdzonej tu faunie.

3. OPIS TERENU I OBIEKTU INWESTYCJI

3.1. Lokalizacja i opis terenu

Obiekty, w których wykonano inwentaryzacje ornitologiczną i chiropterologiczną pod kątem poprowadzenia planowanych prac termomodernizacyjnych położone są przy ul. Eugeniusza Romera 21-29 w Szczecinie na działce 53/1, obręb 2008 Pogodno 8. Jest to teren osiedla Zawadzkiego-Klonowica, położonego w środkowej części dzielnicy Zachód. Bezpośrednie sąsiedztwo budynku stanowi wysoka, kilkukondygnacyjna, wielorodzinna zabudowa mieszkaniowa, otoczona zielenią wysoką, rosnącą w obrębie zieleńców osiedlowych (ryc. 1, 2, fot.1-3).

Budynek, o którym mowa należy do majątku gminy Miasta Szczecina. Pełni on funkcję domu pomocy społecznej pn. „Dom Pomocy Społecznej Dom Kombatanta i Pioniera Ziemi Szczecińskiej”.

Rycina 1. Lokalizacja budynków, położonych przy ul. Romera 21-29 w Szczecinie, objętych inwentaryzacją ornitologiczną i chiropterologiczną

Fotografia 1. Widok od strony wschodniej na część budynku położonego przy ul. Romera 21-29 (segment B)

Fotografia 2. Widok z dachu segmentu C, w kierunku północno zachodnim na dziedziniec Domu Pomocy Społecznej oraz część budynku - segment A (na dachu którego zainstalowane są panele fotowoltaiczne)

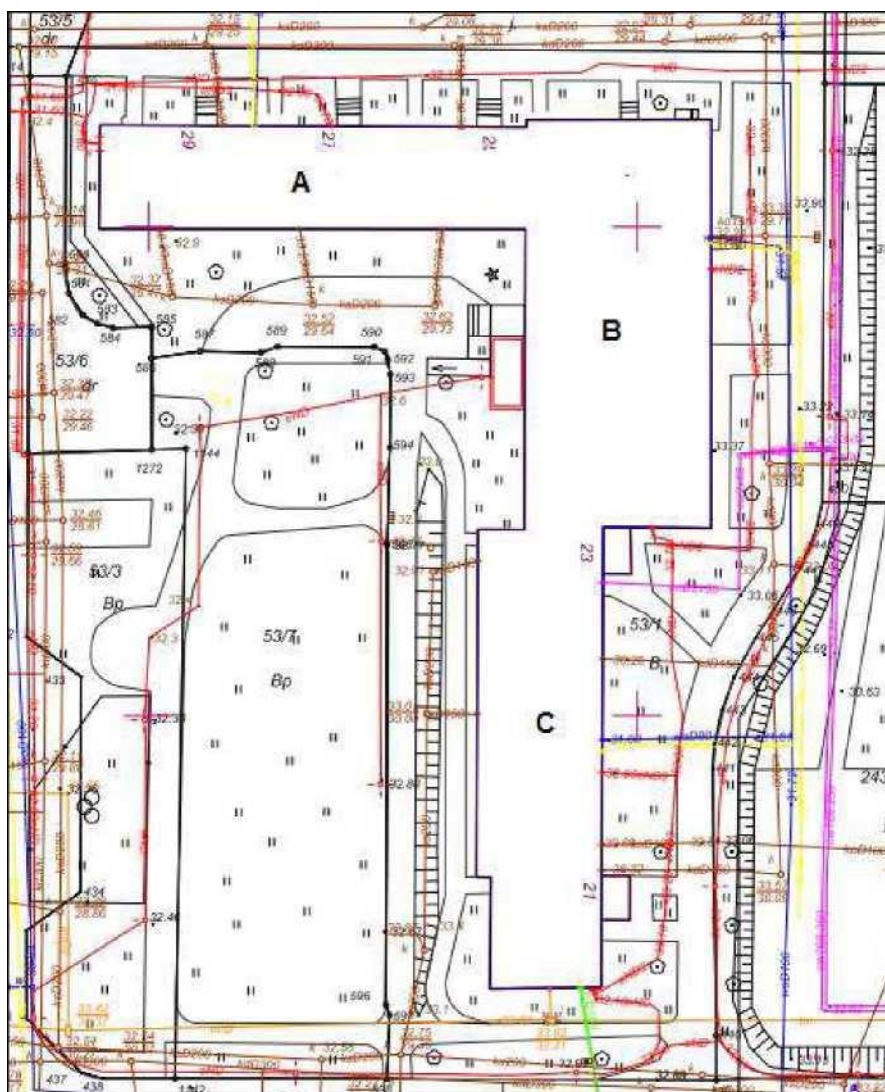

Fotografia 3. Widok z dziedzińca, w kierunku południowo wschodnim na część budynku - segment C

3.2. Opis obiektu przeznaczonego pod inwestycję Opis

techniczny podstawowych elementów budynku

Budynek Domu Pomocy Społecznej wybudowany został około roku 1983. Posiada on pięć kondygnacji nadziemnych z pełnym podpiwniczeniem. Budynek ten składa się z trzech segmentów wyodrębnionych bryłowo, stykających się ścianami szczytowymi oznaczonymi dla uproszczenia A, B, C (ryc. 2).

Rycina 2. Plan sytuacyjny budynku - podział na segmenty: A, B, C.

Całkowita powierzchnia budynku to: 6782,66 m², a powierzchnia użytkowa podstawowej części budynku to: 5275,34 m². Budynek posiada jeden lokal, który użytkuje 211 osób.

Obiekt zaprojektowano i zrealizowano w ówczesnie stosowanym systemie prefabrykowanego budownictwa wielopłytkowego WK- 70. Wszystkie elementy nośne obiektu wykonano z prefabrykatów żelbetowych systemowych. Część A przeznaczona jest dla osób sprawnych niewymagających opieki. Piętra przeznaczone są na cele mieszkalne. W części parteru są pomieszczenia na cele administracyjne i gospodarcze. Części B i C są połączone komunikacyjnie i stanowią całość funkcjonalną. Część B i C są przeznaczone dla osób wymagających stałej opieki. Piętra i część parteru przeznaczone są na cele mieszkalne. Większa część parteru przeznaczona jest na cele administracyjne, gabinety lekarskie, pomieszczenia gospodarcze i socjalne. W parterze części B znajduje się kuchnia i stołówka.

Fundamenty, ławy i stopy budynku są betonowe i żelbetowe. Ściany fundamentowe budynek posiada betonowe, a ściany piwnic - żelbetowe. Strop nad piwnicą wybudowany został z płyt prefabrykowanych systemu WK-70, który docieplony jest styropianem grubości 2 cm, z płyt kanałowych typowych oraz płyt kanałowych wzmocnionych. Ściany parteru są murowane z cegły,

z gazobetonu odmiany 07, oraz prefabrykowane. Ściany osłonowe i nośne są prefabrykowane, trójwarstwowe: żelbet 15 cm + wełna mineralna 6 cm + żelbet 6 cm, ustawione są na podlewce z zaprawy cementowej. Ściany wylewane parteru są żelbetowe z betonu żwirowego. Konstrukcja szkieletowa parteru jest stalowa, w ścianie zewnętrznej są słupy z dwuteowników. Stropy między kondygnacyjne wykonano z płyt prefabrykowanych systemu WK-70 o grubości 16 cm. Klatki schodowe są z betonu żwirowego oraz stalowe typu przemysłowego do maszynowni, ściany wewnętrzne posiadają grubość 15 cm.

Stropodach jest wentylowany i wykonany z płyt stropowych systemu WK-70 ze spadkiem do wewnątrz, stanowi układ płyty żelbetowej 16 cm + wełna mineralna około 8 cm, pustka powietrzna, płyty korytkowe, pokryte papą. Nad maszynownią i partiami wejściowymi stropodach jest na wylewnej płycie żelbetowej grubości 14 i 12 cm, z betonu żwirowego. Nad częścią dobudowaną kuchni i jadalni istnieje stropodach niewentylowany z płyt kanałowych. Nad partią wysuniętą parteru budynku „C” stropodach jest także niewentylowany z płyt prefabrykowanych indywidualnie, oparty na belkach stalowych z dwuteowników. Podobnie nad wejściem głównym do segmentu „B” i nad maszynowniami windowymi stropodach jest niewentylowany z płyt kanałowych.

Szyb windowy wykonano z prefabrykowanych elementów żelbetowych systemu WK-70. Ściany szczytowe zostały kilkanaście lat temu ocieplone styropianem grubości 10 cm. Podłoga na gruncie w piwnicy jest betonowa.

Wentylacja w budynku jest naturalna grawitacyjna realizowana zgodnie z typowymi rozwiązaniami poprzez nieszczelności okienne i nawiewniki do pionów wentylacyjnych w przewodach kominowych murowanych z cegły ceramicznej pełnej, prefabrykowane systemu WK-70 oraz w zapleczu kuchennym poprzez kanały wentylacyjne wykonane z blachy ocynkowanej i obmurowane ścianką z cegieł ceramicznych grubości 6 cm. Wentylacja pokoi jednoosobowych i łazienek za pomocą zbiorczych kanałów prefabrykowanych, do których pomieszczenia są podłączane co drugą kondygnację. W pomieszczeniach kuchni oraz stołówki wentylacja mechaniczna nawiewno-wywiewna z odzyskiem ciepła.

Zakres planowanych prac - wskazanie rodzajów ulepszeń i przedsięwzięć termomodernizacyjnych

Według opracowania: „Audyt energetyczny Dom Pomocy Społecznej” - aktualizacja, wykonanego przez E. Kopale w sierpniu 2016 r. budynek wymagał wykonania następujących prac:

1. Ulepszenie instalacji c.o. (system grzewczy);
2. Wymianę okien na nowe $U=1,3$ (stolarka-okna-do wymiany);
3. Usprawnienie instalacji c.w.u. (ciepła woda użytkowa);
4. Docieplenie - stropodach (stropodach wentylowany);
5. Docieplenie - stropodach (stropodach niewentylowany);
6. Docieplenie - ściana w gruncie (ściana w gruncie);
7. Docieplenie - ściana zewnętrzna (ściana zewnętrzna);
8. Wymianę drzwi na nowe $U=1,70$ (stolarka drzwiowa-do wymiany).

Prace (roboty) termomodernizacyjne, polegające m.in. na: dociepleniu stropodachów wentylowanych, niewentylowanych, ścian w gruncie oraz dociepleniu ścian zewnętrznych które

zamierza się przeprowadzać w okresie od maja do października 2017 roku.

4. PTAKI I NIETOPERZE W BUDYNKACH

Budynki są w miastach bardzo istotnym miejscem gniazdowania ptaków z grupy tzw. dziuplaków i półdziuplaków. W miastach Europy Środkowej regularnie zakłada tu gniazda ok. 16 gatunków ptaków. Najważniejszą rolę pełnią budynki dla gołębi miejskich (*Columba livia forma urbana*), wróble (*Passer domesticus*), oknówek (*Delichon urbicum*), kawek (*Corvus monedula*) i jerzyków (*Apus apus*). Ponadto często zakładają w nich gniazda m.in. szpaki (*Sturnus vulgaris*), sikory - modraszka (*Cyanistes caeruleus*) i bogatka (*Parus major*), pustułka (*Falco tinnunculus*), kopciuszek (*Phoenicurus ochruros*) i mazurek (*Passer montanus*).

W budynkach lub na nich dość często gniazdują także ptaki, które równie dobrze radzą sobie poza budowlami ludzkimi, takie jak pleszka (*Phoenicurus phoenicurus*), pliszka siwa (*Motacilla alba*), muchołówka szara (*Muscicapa striata*), czasem kos (*Turdus merula*), sierpówka (*Streptopelia decaocto*) i bocian biały (*Ciconia ciconia*). W niektórych miastach Pomorza na dachach budynków gnieźdzą się mewy (*Larus sp.*). Zdarzają się też coraz częściej lęgi krzyżówki (*Anas platyrhynchos*) na balkonach, a w szparach elewacji gniazda pełzacza ogrodowego (*Certhia brachydactyla*). Spotyka się także niejednokrotnie nocowanie dzięcioła dużego (*Dendrocopos major*) w dziuplach wykutych w styropianie ocieplającym budynek.

Budynki dostarczają miejsc lęgowych dla kilku ww. gatunków ptaków. Do gatunków tych należą najczęściej wróble, szpaki, kawki, jaskółki oknówki, pustułki, gołębie miejskie i jerzyki. Istnieją różne sposoby wykorzystania budynków przez te gatunki. Ptaki wykorzystują rozmaite struktury w ścianach budynków, takie jak otwory w stropodachach, szczeliny za rynnami, pod dachami i balkonami. Jaskółki, na przykład, przylepiają swoje gniazda do ścian budynków i zewnętrznych framug okiennych. Kawki często wykorzystują kominy i większe otwory w elewacjach. Szpaki i wróble zadowolają się mniejszymi otworami i szczelinami. Podobnie jak jerzyki, które szczególnie upodobały sobie otwory wlotowe do stropodachów na wysokich budynkach wielorodzinnych. Każda nierówność lub szczelina w murze może stanowić dogodne miejsce gniazdowania i wychowu młodych dla wyżej wymienionych gatunków ptaków. Nadmienić trzeba, że poza ptakami z miejsc tych korzystają także nietoperze.

W ostatnich latach nastąpiło drastyczne ograniczenie ilości dostępnych miejsc lęgowych na budynkach. Powodem tego jest intensyfikacja prac modernizacyjnych, stosowanie ociepleń całych elewacji (np. styropianem, blachą falistą), wyburzanie starych kamienic, stosowanie nowych technologii i materiałów budowlanych, które eliminują występujące zwykle w ścianach budynków nierówności, wgłębienia i szczeliny.

Często też właściciele i zarządcy budynków celowo zamykają otwory kominowe i wentylacyjne kratkami. Argumentują to brudzeniem przez ptaki elewacji, zatykaniem przewodów wentylacyjnych, niepożądanym przebywaniem ptaków na balkonach i parapetach okiennych. Uciążliwości te przypisywane są niesłusznie wszystkim gatunkom ptaków związanych z budynkami, podczas gdy za brudzenie elewacji i parapetów odchodami odpowiadają wyłącznie gołębie, i to tylko wtedy, gdy niefortunnie mają w danym miejscu jakieś dogodne miejsce do „przesiadania”, otwory wentylacyjne zatykają kawki, które budują gniazda z patyków, natomiast tak naprawdę żaden ptak, poza właśnie gołębiami, nie zatrzyma się na dłużej na balkonie czy parapecie okiennym. W wyniku zatykania i likwidowania otworów i szczelin w

budynkach ptaki tracą swoje miejsca lęgowe. Często także zakładanie kratak ma miejsce w porze lęgowej, gdy w otworze znajdują się Nielotne młode lub w okresie wysiadywania jaj. Wówczas ptaki zostają uwięzione żywcem. Pospolitym widokiem jest usilne dobijanie się rodziców lub partnera uwięzionego ptaka do zatkanego kratką otworu wentylacyjnego.

Nietoperze w naszej strefie klimatycznej pierwotnie były związane z lasami i jaskiniami. Szereg przemian antropogenicznych umożliwił wielu gatunkom ekspansję na niezasiadane do tej pory obszary. Budynki stanowią dla nietoperzy miejsce lokalizacji kolonii przejściowych i rozrodczych, kryjówek dziennych dla pojedynczych osobników, kryjówek godowych jesienią, a także służą jako miejsca zimowania. Krajowa chiropterofauna liczy 25 gatunków (w tym 4 notowane sporadycznie lub w pojedynczych przypadkach), z czego u 20 z nich stwierdzono wykorzystywanie budynków jako schronień. Przywiązanie do schronień antropogenicznych jest różne dla poszczególnych gatunków. Najczęściej spotyka się następujące gatunki nietoperzy: mroczek późny (*Eptesicus serotinus*), mroczek posrebrzany (*Vespertilio murinus*), nocek duży (*Myotis myotis*), borowiec wielki (*Nyctalus noctula*), karlik większy (*Pipistrellus nathusii*), karlik malutki i drobny (*Pipistrellus pipistrellus*, *P. pygmaeus*).

Do pozostałych gatunków, które można spotkać w budynkach należą: gacek brunatny (*Plecotus auritus*), gacek szary (*Plecotus austriacus*), mroczek poźlocisty (*Eptesicus nilssonii*), nocek wąsatek (*Myotis mystacinus*), nocek Brandta (*Myotis brandtii*), podkowiec mały (*Rhinolophus hipposideros*), a znacznie rzadziej nocek łydkowłosy (*Myotis dasycneme*), nocek rudy (*Myotis daubentonii*), nocek orzęsiony (*Myotis emarginatus*), nocek Natterera (*Myotis nattereri*), borowiaczek (*Nyctalus leisleri*) i mopek (*Barbastella barbastellus*).

Nietoperze można znaleźć na strychu, nawet uczęszczanym przez ludzi, byle posiadał jakieś miejsce, w którym mogą się ukryć. Także we wszelkich wąskich przestrzeniach w ścianach, w szczelinach pod parapetami, pod dachówkami, w szczelinach dylatacyjnych, m.in. pomiędzy płytami konstrukcyjnymi bloków, za okiennicami, framugami okien czy rurami spustowymi.

Wiosną samice zachodzą w ciążę, korzystając z przechowanego w drogach rodnych od jesieni nasienia i tworzą w budynkach kolonie rozrodcze (poszukują na ich lokalizację miejsc suchych i ciepłych, temperatura wewnątrz może sięgać 40°C), liczące od kilku, kilkunastu do setek osobników i pozostają tam do połowy lata, podczas gdy samce zazwyczaj spędzają ten czas samotnie lub w niewielkich grupach. Jesień jest okresem intensywnej aktywności rozrodczej, wtedy samce części gatunków zajmują kryjówki godowe, np. pod parapetami, do których zwabiają samice, wtedy dochodzi do większości kopulacji, ale nie do zapłodnienia. Z nadejściem niskich temperatur obie płcie wybierają się na poszukiwanie bezpiecznych miejsc, gdzie zapadną w stan podobny do hibernacji.

W budynkach są to na przykład szczeliny w elewacji, stropodachy oraz piwnice. Gatunki zimujące w częściach podziemnych budynków szukają miejsc o stałym, chłodnym i wilgotnym mikroklimacie, podczas gdy te zimujące w częściach nadziemnych mogą przenosić się w inne miejsca w zależności od zmiany warunków zewnętrznych. Znane są przypadki celowego zabijania nietoperzy przez rozdeptanie, zaklejenie w szczelinie pianką montażową, potraktowanie substancjami owadobójczymi, a nawet podpalenie. Wiele nietoperzy ginie też w sposób niezamierzony, wynikający z braku wiedzy i wyobraźni, że wejście do kolonii liczącej nawet setki osobników może stanowić szczelina nie większa niż 2-3 cm, która łatwo zostanie przeoczona podczas termomodernizacji i zakryta styropianem w ciągu dnia, kiedy ssaki te są pogrążone w odrętwieniu (torporze), skazując je na powolną śmierć głodową. Najmniejsze

gatunki potrafią przemieszczać się nawet przez szczeliny

o wymiarze 6 mm. Jako główne zagrożenia dla populacji nietoperzy wymienia się niekontrolowane niszczenie kryjówek w wyniku remontów budynków, pestycydy, środki konserwacji drewna, niepokojenie na zimowiskach oraz wycinki drzew.

Termomodernizacje, remonty oraz rozbiórki budynków przeważnie powodują bezpowrotną utratę wcześniej istniejących siedlisk, przyczyniając się do drastycznych spadków w populacjach. Z tego względu przy każdych pracach remontowo-budowlanych niezbędne są działania zapobiegawcze i kompensacyjne, minimalizujące ich negatywny wpływ.

5. METODYKA BADAŃ

Metody obserwacji aktywności oraz oględzin bezpośrednich mają ograniczenia. Obserwacje aktywności dają obraz tylko na dzień ich wykonywania, ptaki, które np. pomiędzy poszczególnymi kontrolami zajęły jakąś szczelinę w elewacji i z jakiegoś powodu straciły lęg, nie zostaną wykryte. Nadal jednak miejsce, gdzie gniazdowały, kwalifikuje się jako chronione prawem siedlisko. Nie ma także możliwości odnalezienia gniazd, które były użytkowane w latach poprzednich i do których ptaki mogą jeszcze powrócić. Największą skuteczność obserwacji uzyskuje się tylko przez trzy miesiące w roku, od kwietnia do czerwca, kiedy najczęściej gatunków ptaków związanych z budynkami przystępuje do lęgów. Poza tym okresem nie można definitywnie stwierdzić, czy w jakimś miejscu budynku nie przystępują do rozrodu np. kopciuszki, szpaki czy sikory. Mało efektywne są też próby wykrycia w ten sposób kryjówek pojedynczych nietoperzy. W budynku mogą przebywać okresowo, przemieszczając się co kilka-kilkanaście dni pomiędzy kryjówekami w sąsiednich obiektach, a jedyna ich aktywność pozwalająca namierzyć zajmowaną szczelinę - to błyskawiczny wylot wieczorem lub powrót nad ranem. W tym wypadku jedyną pewną metodą inwentaryzacji jest kilkukrotne w ciągu sezonu obserwowanie całego budynku nieprzerwanie i jednocześnie przez kilka-kilkanaście osób.

Obserwacje ornitologiczne, na podstawie, których można stwierdzić gniazdowanie ptaków w budynkach powinny być przeprowadzone dwukrotnie w drugiej połowie kwietnia

1 w drugiej połowie maja. Jeśli planowane prace termomodernizacyjne budynku mają być realizowane między 1 września a 31 marca, badanie przeprowadza się wiosną poprzedzającą prace remontowe. Jeśli natomiast prace planowane są na okres od 1 kwietnia do 31 sierpnia, badania należy przeprowadzić wiosną roku poprzedniego. W szczególnych wypadkach badania mogą być przeprowadzone w innym okresie, z uwagi jednak na fakt, że nie ma wówczas możliwości identyfikacji rzeczywistego zajęcia budynku przez ptaki, przy szacowaniu potencjalnej szkody, polegającej na zniszczeniu siedlisk dogodnych dla ptaków do gniazdowania, planowaniu działań zapobiegawczych i kompensacjach przyrodniczych należy przyjmować maksymalne zasiedlenie przez ptaki, jakie jest możliwe w tego typu budynku przy, polegające na określeniu liczby i rodzaju potencjalnych schronień i miejsc do gniazdowania (Kepel et al 2007).

Na potrzeby prac termomodernizacyjnych planowanych w budynku Domu Pomocy Społecznej przy ul. Romera 21-29 inwentaryzację przeprowadzono pod koniec marca 2017 r. Z uwagi na termin i konieczność złożenia dokumentacji związanej z uzyskaniem dofinansowania na planowane prace termo- modernizacyjne przedmiotowa opinia nie mogła zostać zrealizowana z zachowaniem pełnego cyklu obserwacji budynków przewidzianych do termomodernizacji (okresu

lęgowego). W związku z powyższym jej podstawowym celem jest wskazanie potencjalnych miejsc, które mogłyby zostać zajęte przez ptaki lub nietoperze i dokładne ich zlokalizowanie. Niniejsza opinia zawiera również zalecenia jakie należy podjąć aby zapobiec stracie siedlisk w wyniku zrealizowanego remontu oraz wskazania do dalszych czynności, tak by zapobiec poniesieniu strat w miejscach lęgowych ptaków.

Lustracji budynku (obiektów) dokonano 3 krotnie w dniach: 24.03.2017, 25.03.2017, oraz 29.03.2017 r. 25 marca dokonano kontrole poranne, podczas których obserwowano od świtu cały budynek przez 3 godziny. Inwentaryzacja została dokonana w trakcie okresu lęgowego ptaków, a jeśli chodzi o nietoperze - na przełomie okresu (zimowania) hibernacji oraz wiosennych kopulacji w koloniach rozrodczych. Fakt ten pozwolił w bardzo dużym stopniu na określenie miejsc gniazdowania i bytności ptaków oraz miejsc przebywania nietoperzy. Mimo tego, że nie ma oglądu całosezonowego, to przeprowadzone działania dają podstawę do sformułowania wniosków i zaleceń oraz wydania końcowej opinii. Oczywiście nie jest możliwym w 100% odszukanie i określenie wszystkich potencjalnych miejsc lęgowych ptaków i miejsc obecności nietoperzy. Dlatego też konieczna jest bezpośrednia obserwacja danego obiektu - budynku w okresie lęgowym ptaków oraz podczas wykonywanych prac i odpowiednie reagowanie na każdy stwierdzony przypadek lęgu w okresie od początku marca do końca sierpnia. W przypadku konieczności wskazany jest kontakt z autorem niniejszej opinii.

Lustracji budynku dokonano z użyciem lornetki Opticron 8x42 z poziomu gruntu oraz z dachu budynku. Posłużono się także aparatem fotograficznym oraz endoskopem technicznym - niezwykle istotnym przyrządem służącym do inspekcji szczelin elewacji w poszukiwaniu nietoperzy, gniazd ptasich oraz wszelkich śladów ich aktywności, będących poza zasięgiem wzroku. Lustrowano wszystkie elewacje budynków pod kątem występowania potencjalnych miejsc zajmowanych przez ptaki i nietoperze oraz rzeczywistych siedlisk ptaków (na czas wykonywania kontroli). Wykorzystano miarkę, oraz drabinę malarską, która pozwoliła na dostęp do niżej położonych miejsc bez konieczności stosowania podnośnika.

Kontrola ornitologiczna polegała na kilkukrotnym obejściu wszystkich obiektów. Zwracano uwagę na ptaki mogące wykorzystywać budynek w okresie lęgowym. Notowano stwierdzone gatunki ptaków wykorzystujących budynki oraz wszelkie potencjalne siedliska, które mogą być wykorzystywane przez ptaki, jako miejsce lęgowe, w okresie rozrodczym (otwory wentylacyjne, szczeliny, dziury w elewacji itp.). Dokładnej obserwacji poddano wszystkie ściany, zwracano szczególną uwagę na pęknięcia i otwory w ścianach, otwory wentylacyjne, otoczenie parapetów. Dużo uwagi poświęcono na obserwację zakończeń blach dachowych (miejsce częstych lęgów). Kontrolowano także dachy budynku, gdzie szczególną uwagę poświęcono otworom wentylacyjnym. Obserwacji poddano również drzewa w najbliższym otoczeniu. Ze względu na bliską odległość istnieje prawdopodobieństwo zagrożenia lęgów na drzewach podczas prac dociepleniowych.

Dnia 24 marca dokonano wraz z pracownikiem Domu Pomocy Społecznej przy ul. Romera 21-29 w Szczecinie przeglądu dachów i piwnic budynku, jako potencjalnego miejsca zimowania nietoperzy. Kontrola chiropterologiczna skupiała się także na wyszukaniu odpowiednich siedlisk mogących stanowić potencjalne miejsce ich bytowania (miejsc służących jako kryjówki godowe,

oraz potencjalne siedliska kolonii rozrodczych oraz miejsca do zimowania).

Uzupełnieniem powyższych metod stosowano wywiad środowiskowy. Przeprowadzono rozmowy z pracownikami Domu Pomocy Społecznej przy ul. Romera 21-29 w Szczecinie oraz kilkoma mieszkańcami budynku.

6. WYNIKI LUSTRACJI I OBSERWACJI

6.1. Ptaki

Już po wstępnych oględzinach budynku, wizycie na dachu, obserwacji balkonów oraz całego otoczenia inwentaryzowanych obiektów stwierdzono, w jego obrębie oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie dużą liczbę gołębi miejskich *Columba livia* (fot.4).

Fotografia 4. Widok z dachu budynku segmentu B na stadko gołębi miejskich

Gołąb miejski *Columba livia forma urbana* jest formą kosmopolityczną, wywodząca się od gołębia skalnego i zamieszkująca wszystkie większe miasta Europy i większości świata. Istnieją dwie hipotezy na temat pochodzenia populacji miejskich. Starsza tradycyjna zakłada, że tworzą ją zdziczali uciekinierzy z hodowli. Natomiast wg nowszej, alternatywnej, jeszcze na terenie pierwotnego zasięgu występowania gołębie skalne skolonizowały europejskie miasta, wykorzystując kamienne budynki jak skały, a następnie rozprzestrzeniły się na całą Europę i świat. Gołębie składają zazwyczaj 2 jaja i mają ponad 5 (maksymalnie 8) lęgów w roku (nie wyprowadza lęgu jedynie w mroźne zimy - w grudniu i styczniu). Wysiadywanie trwa około 17 dni. Pisklęta stają się lotne w wieku około 5 tygodni i niedługo później stają się samodzielne.

Z oględzin zewnętrznych budynku wynika, że w jeden niezabezpieczony otwór wentylacyjny, znajdujący się na południowej ścianie segmentu C budynku gołębie miejskie

zaadoptowały na dogodne miejsce do prowadzenia lęgów (fot. 5).

Fotografia 5. W czerwonym kole zaznaczono niezabezpieczony otwór wentylacyjny, w którym gołębie miejskie uwiły sobie gniazdo. Jest to ich miejsce lęgowe.

W obrębie budynku jest to jedyne miejsce gdzie stwierdzono obecność zasiedlonego ptasiego gniazda.

Przeszkodą dla gnieźdzenia się gołębia miejskiego na budynkach, podobnie jak w przypadku oknówki, mogą być głównie celowe działania ludzi, aby przepędzić ptaki ze swojego otoczenia. Szereg takich działań zaobserwowano w obrębie zinwentaryzowanego budynku przy ul. Romera 21-29.

Duża część mieszkańców Domu Pomocy Społecznej odstrasza te ptaki ze swoich balkonów oraz nie dopuszczają do zakładania gniazd w obrębie balkonów. Część z nich stosuje siatki balkonowe lub kolce na barierkach balkonów. Niektórzy z kolei wieszają na balkonach modele sokoła lub kruka w locie, który dzięki swoim rozmiarom ma za zadanie odstraszać nie tylko gołębie, ale także mniejsze ptaki takie jak wróble czy szpaki. Z przeprowadzonego wywiadu środowiskowego dowiedziano się także, że istnieje grupa mieszkańców dokarmiających te ptaki. Zimą dokarmiane przez mieszkańców są tu oprócz gołębi *Columba livia forma urbana* także sikorki modraszki *Cyanistes caeruleus*, wróble *Passer domesticus* i mazurki *Passer montanus*.

Na etapie przygotowawczym oraz w trakcie inwentaryzacji zwrócono baczną uwagę na ślady aktywności pozostawiane przez ptaki na budynku, w postaci pobieleń kałem lub śladów ogonów. Z inwentaryzacji obiektów wynika, że w obrębie budynku istnieje kilka potencjalnych miejsc, które ptaki mogą zagospodarować do założenia gniazd. Są to:

- a) kominy wentylacyjne na dachach segmentów: A, B, C oraz
- b) niezabezpieczone otwory wentylacyjne w ścianach budynku.

Podczas oględzin kominów wentylacyjnych na dachach stwierdzono, że 15 z nich jest zabrudzona odchodami ptaków (fot. 6).

Fotografia 6. Jeden z piętnastu przewodów kominowych zabrudzonych odchodami gołębi *Columba livia forma urbana*.

Miejsca te jednak w chwili lustracji nie były zajęte przez ptaki, ani też nie stwierdzono w nich obecności gniazd.

Na papie wokół przewodów kominowych oraz wokół instalacji fotowoltaicznej stwierdzono odchody oraz pióra gołębi, co świadczy o ewidentnym przebywaniu tych ptaków na dachu budynku.

W trakcie inwentaryzacji zaobserwowano, że 10 otworów wentylacyjnych w stropodachach nie posiada kratki. Otwarte otwory wentylacyjne w stropodachach istnieją w ścianie:

- południowej segmentu C (fot. 5) - 1 szt.;
- zachodniej segmentu B (fot. 7) - 1 szt.;
- wschodniej segmentu B (fot. 8) - 4 szt.;
- północnej segmentu B (fot. 9) - 4 szt.

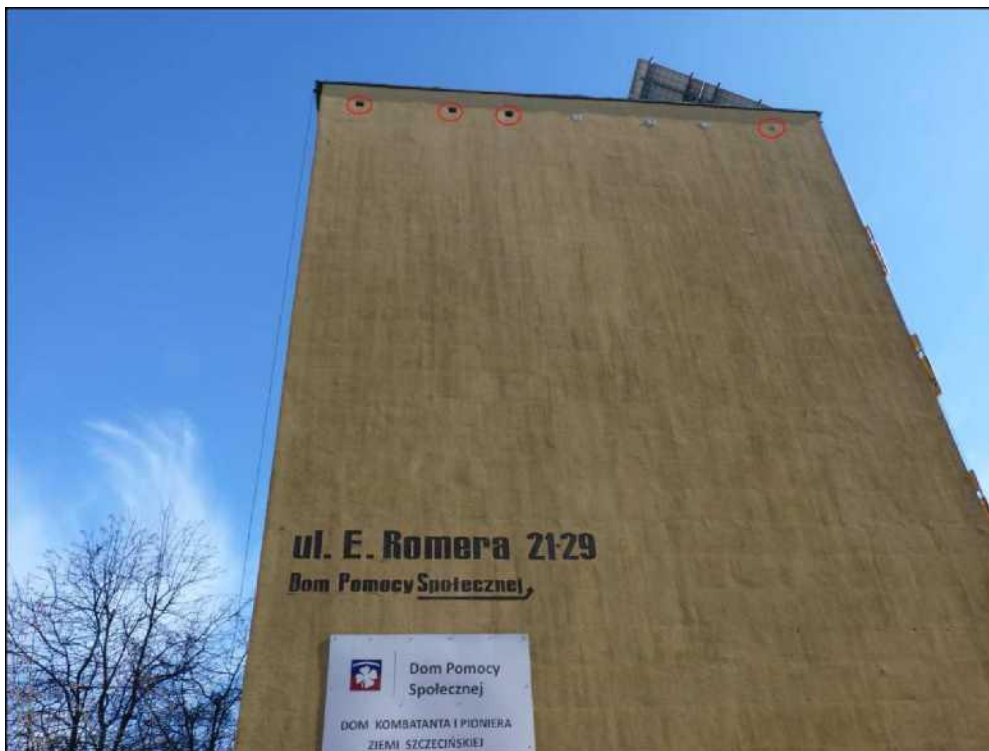
W pierwszym z wymienionych, jak pisano powyżej istnieje gniazdo gołębi *Columba livia forma urbana*, a w pozostałych dziewięciu nie stwierdzono jednoznacznie obecności gniazd ptaków.

Fotografia 7. Niezabezpieczony otwór wentylacyjny w stropodachu ściany zachodniej segmentu B. W głębi widoczny otwór o średnicy ok. 8-9 cm, a przed nim widoczne odchodami ptasie.

Fotografia 8. Niezabezpieczone otwory wentylacyjne w stropodachu ściany wschodniej segmentu B. Otwory zaznaczono na czerwono posiadają dziury prowadzące w głąb stropodachu, o średnicy ok. 5 cm. Zielony otwór wentylacyjny stanowi wnękę o głębokości 10 cm.

Fotografia 9. Niezabezpieczone otwory wentylacyjne w stropodachu ściany północnej segmentu B. Otwory zaznaczono na czerwono posiadają dziury prowadzące w głąb stropodachu, o średnicy powyżej 10 cm. To potencjalne miejsce gniazdowania wielu gatunków ptaków.

Wyżej opisane miejsca poddano bezpośrednim oględzinom i zbadano za pomocą endoskopu, w celu określenia czy zawierają gniazda i nadają się do zasiedlenia w przyszłości.

Wyniki badań wykazały, że w chwili obecnej miejsca te nie są zasiedlone przez ptaki, lecz stanowią ich potencjalne miejsce gniazdowania, a do których ptaki mogą powrócić.

Niezabezpieczony otwór wentylacyjny w stropodachu ściany:

- zachodniej segmentu B - o średnicy ok. 8-9 cm, to potencjalne miejsce gniazdowania kawki *Corvus monedula*, szpaka *Sturnus vulgaris*, jerzyka *Apus apus* czy wróbla *Passer domesticus*;
- wschodniej segmentu B - o średnicy ok. 5 cm, to potencjalne miejsce gniazdowania jerzyka *Apus apus*, szpaka *Sturnus vulgaris*, wróbla *Passer domesticus*;
- wschodniej segmentu B - o głębokości wnęki 10 cm, to potencjalne miejsce gniazdowania np. wróbla *Passer domesticus*;
- północnej segmentu B - o średnicy powyżej 10 cm, to potencjalne miejsce gniazdowania wielu gatunków ptaków tj.: gołąb miejski *Columba livia forma urbana*, pustułka *Falco tinnunculus*, kawka *Corvus monedula*, szpak *Sturnus vulgaris*, jerzyk *Apus apus* czy wróbel *Passer domesticus*.

W trakcie kontroli stwierdzono na poszczególnych ścianach nieliczne i niewielkie ubytki w elewacji. Były one jednak zbyt małe by mogły służyć jako miejsce gniazdowania dla ptaków.

W bezpośredniej okolicy przedmiotowego budynku zaobserwowano obecność wróbla *Passer domesticus*, gołębi miejskich *Columba livia forma urbana*, sroki zwyczajnej *Pica pica*, mazurków *Passer montanus*, mewy śmieszki *Chroicocephalus ridibundus*, kawki *Corvus*

monedula, języczków *Apus apus* (mających swe siedliska w budynkach wielorodzinnych położonych na wschód od zbadanego budynku) i wron siwych *Corvus corone*. Wywiad środowiskowy wykazał na występowanie w sąsiedztwie budynku sikorek modraszek *Cyanistes caeruleus*. Bezpośrednio przy ścianach budynku oraz na jego dziedzińcu rośnie wiele drzew i krzewów, które są miejscem gniazdowania wróbli *Passer domesticus* i mazurków *Passer montanus*. Zieleń ta jest także miejscem bytowania ptaków oraz stanowi potencjalne miejsce dla zakładania ich gniazd (np. sroki czy gołębia grzywacza lub wrony siwej).

6.2. Nietoperze

W obrębie budynku oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie nie stwierdzono obecności nietoperzy. Wszakże w elewacji budynku segmentu C stwierdzono trzy szczeliny i otwory w elewacji (jedną na ścianie zachodniej a dwie na ścianie wschodniej), które nie zostały dokładnie wypełnione materiałem izolacyjnym, jednak po przeprowadzonych badaniach nie stwierdzono tu obecności tych ssaków (fot. 10).

Fotografia 10. Ubytki w elewacji w ścianie zachodniej segmentu C.

Dokładnie obejrzano wszystkie ściany zewnętrzne budynku, zakamarki, wnęki okienne, parapety okienne, pod którymi także nie zaobserwowano szczelin, gdzie mogłyby bytować nietoperze.

Podczas lustracji stwierdzono, że wszystkie otwory okienne w piwnicach są szczelne i posiadają szyby (fot. 11).

Fotografia 11. Zabezpieczony otwór okienny pomieszczenia w piwnicy budynku

Podczas przeprowadzonej kontroli piwnic nie stwierdzono obecności zimujących koloni nietoperzy. Ze względu, na fakt, że pomieszczenia w piwnicach są regularnie użytkowane, zagospodarowane na szatnie dla pracowników i różnego rodzaju pomieszczenia magazynowe, z których bardzo często się korzysta, istnieje małe prawdopodobieństwo, że w przyszłości mogą osiąść tu nietoperze (fot. 12, 13, 14).

Fotografia 12. Jedno z wielu pomieszczeń piwnicy budynku regularnie użytkowanych przez pracowników Domu Pomocy Społecznej. Nie stwierdzono tu występowania

nietoperzy.

Fotografia 13. Korytarz piwnicy zbadanego budynku. Nie stwierdzono tu kolonii nietoperzy, ani śladów ich występowania.

Fotografia 14. Jedno z najbardziej użytkowanych pomieszczeń magazynowych, znajdujących się w piwnicy budynku, w których także nie stwierdzono obecności nietoperzy

7. WNIOSKI I ZALECENIA OCHRONNE

Wszystkie gatunki ptaków gniazdujące w budynkach oraz nietoperze podlegają ochronie gatunkowej. Fakt ten narzuca pewne ograniczenia na Inwestora planującego prace remontowe danego budynku. Niezbędne w tej sytuacji jest stwierdzenie przed rozpoczęciem działań modernizacyjnych, czy któryś z gatunków objętych ochroną gatunkową nie wykorzystuje budynku, jako miejsca gniazdowego. Jeżeli ma to miejsce, należy w taki sposób ustalić termin prac, aby nie kolidowały one z okresem jego lęgów.

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2016 poz. 2183) wprowadza, w stosunku do dziko występujących zwierząt należących do chronionych gatunków, (do których zalicza się wszystkie ptaki i nietoperze bytujące w obrębie budynków) m.in. zakaz umyślnego zabijania, okaleczania lub chwytania, umyślnego niszczenia ich jaj lub form rozwojowych, przetrzymywania, niszczenia siedlisk lub ostoi, będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, od poczynku, zerwania, niszczenia, usuwania lub uszkodzenia gniazd, zimowisk, lub innych schronień, umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień, umyślnego przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca, umyślnego płoszenia lub niepokojenia oraz usuwania gniazd w okresie lęgowym tj. od początku marca do 16 października.

Zakazy, o których mowa powyżej nie dotyczą gołębia miejskiego *Columba livia forma urbana* z wyłączeniem miejsc gniazdowania w trakcie obecności piskląt w gnieździe. Mimo wszystko planowane prace termomodernizacyjne przy ul. Romera 21-29 powinny być wykonane w sposób jak najmniej szkodzący bytującym tu gołębiom *Columba livia forma domestica*.

Dopiero po zakończeniu lęgów można kontynuować prace przy wylocie wentylacyjnym w stropodachu, zlokalizowanym na ścianie południowej segmentu C. Gołębie miejskie, są nieco problematyczne, ponieważ są zdolne do rozrodu cały rok, a lęgi poszczególnych par gniazdujących w obrębie budynku mogą się na siebie nakładać. Z tego względu zabezpieczenie budynku przed tymi ptakami przed przystąpieniem do prac remontowo-budowlanych może okazać się bardzo trudne i nie da się stworzyć jednolitej procedury postępowania. Wymaga to za każdym razem indywidualnego opracowania strategii uniemożliwiającej gołębiom kontynuowanie rozrodu na obiekcie, a w przypadku osobników zajmujących np. stropodach konieczna może być ingerencja instytucji uprawnionej do chwytania i przenoszenia zwierząt razem z trwającymi lęgami do ośrodka, w którym będą mogły one bezpiecznie je dokończyć. Zamierzając uniemożliwić dostęp gołębi do wykorzystywanego przez nie stropodachu trzeba zaplanować te działania właśnie na czas pierzenia się gołębi, gdy będzie najmniejsze prawdopodobieństwo, że będą miały pisklęta. W naszej strefie klimatycznej pierzenie dorosłych gołębi przypada na jesień (w okresie od końca sierpnia do października). Pierzenie trwa od 4 do 6 tygodni.

Podstawowa metodą ochrony siedlisk ptaków i nietoperzy zasiedlających budynek powinno być pozostawienie dotychczas zajmowanych przez nie miejsc w możliwie niezmiennym stanie. W związku jednak z tym, że w sąsiedztwie zinwentaryzowanego budynku istnieje populacja gołębi miejskich licząca kilkadziesiąt osobników, które są bardzo uciążliwe dla mieszkańców i administratorów budynku, nie proponuje się odtworzenia siedliska - gniazda gołębia miejskiego, znajdującego się w wylocie wentylacyjnym w stropodachu, zlokalizowanym na ścianie

południowej segmentu C, po jego likwidacji.

Niniejsza ekspertyza jest ważna do rozpoczęcia prac termomodernizacyjnych, których rozpoczęcie najwcześniej może nastąpić w maju, a najpóźniej do października 2017 roku.

Z uwagi na okres wykonywania ekspertyzy (nie jest on optymalny pod względem zabezpieczenia interesu środowiskowego) wskazane jest wykonanie jej aktualizacji przed samym przystąpieniem do prac termomodernizacyjnych. Niezbędne jest wykonanie badań na 7-14 dni przed datą rozpoczęcia prac związanych z termomodernizacją w celu stwierdzenia faktycznie gnieźdzących się ptaków. Jeśli rozpoczęcie prac planować się będzie w okresie od maja do 15 października (w okresie lęgowym ptaków), jak zakłada to wstępny harmonogram to konieczne będą kolejne oględziny i obserwacja stwierdzonych w obrębie budynku potencjalnych miejsc gniazdowania ptaków. Do miejsc tych należą:

Niezabezpieczony otwór wentylacyjny w stropodachu ściany:

- zachodniej segmentu B - o średnicy ok. 8-9 cm - potencjalne miejsce gniazdowania kawki *Corvus monedula*, szpaka *Sturnus vulgaris*, jerzyka *Apus apus* czy wróbla *Passer domesticus*;
- wschodniej segmentu B - o średnicy ok. 5 cm - potencjalne miejsce gniazdowania jerzyka *Apus apus*, szpaka *Sturnus vulgaris*, wróbla *Passer domesticus*;
- wschodniej segmentu B - o głębokości wnęki 10 cm - potencjalne miejsce gniazdowania np. wróbla *Passer domesticus*;
- północnej segmentu B - o średnicy powyżej 10 cm - potencjalne miejsce gniazdowania wielu gatunków ptaków tj.: gołąb miejski *Columba livia forma urbana*, pustułka *Falco tinnunculus*, kawka *Corvus monedula*, szpak *Sturnus vulgaris*, jerzyk *Apus apus* czy wróbel *Passer domesticus*.

Inwestor planując prace dociepleniowe na przedmiotowym obiekcie w okresie lęgowym winien mieć na uwadze, że wykonana ekspertyza (bez uzupełnienia, o którym mowa powyżej) nie będzie spełniać przesłanek art. 52 ust. 1 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. 2016 poz. 2134) oraz Ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie z dnia 13 kwietnia 2007 roku (Dz. U. 2014 poz. 1789).

Również według Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. 2016 poz. 2183), w okresie lęgowym zakazane jest, m.in.:

- niszczenie siedlisk lub ostoi będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania,
- niszczenie, usuwanie lub uszkodzanie gniazd,
- umyślne płoszenie lub niepokojenie w miejscach rozrodu lub wychowu młodych.

Wszelkie prace, których konsekwencją będzie usuwanie gniazd lub/i siedlisk ptaków i nietoperzy wymagają zgody Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie.

Dlatego też, w przypadku prowadzenia prac budowlanych w okresie lęgowym tj. od 1 marca do 15 października, konieczne jest wykonanie przeglądu ornitologicznego budynku 7-14 dni przed datą rozpoczęcia prac budowlanych (termomodernizacyjnych)!

Szczegółowe zalecenia ochronne oraz sposób postępowania Inwestor powinien uzgodnić z ornitologiem, po wykonaniu szczegółowego przeglądu budynku w sezonie

lęgowym, bezpośrednio przed rozpoczęciem prac budowlanych!!!

Po przeprowadzeniu rozpoznania terenowego oraz uwzględniając obowiązujące przepisy stwierdzono, że **planowane do wykonania prace budowlane**, polegające na termomodernizacji budynku „Dom Pomocy Społecznej Dom Kombatanta i Pioniera Ziemi Szczecińskiej” przy ul. Eugeniusza Romera 21-29 w Szczecinie, położonego na działce 53/1, obręb 2008 Pogodno 8, **mogą zostać przeprowadzone pod następującymi warunkami:**

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody nie wolno prowadzić prac budowlanych w sezonie lęgowym ptaków, jeżeli mogłoby to zaszkodzić lęgom ptasim. Dlatego też:

1. W przypadku prowadzenia prac w okresach lęgowych tj. od 1 marca do 16 października - nie należy płoszyć ptaków podczas odbywających się lęgów (np. nie ustawiać rusztowań w bezpośredniej odległości od gniazda i nie prowadzić prac bezpośrednio przy zajętych lęgach).
2. W przypadku stwierdzenia wysiadywania jaj lub obecności piskląt nie niszczyć lęgów (np. nie zamykać, nie kratować dostępu do otworów wentylacyjnych lub szczelin i szpar z trwającym lęgiem). Powoduje to „zamurowanie” będących w gnieździe piskląt i śmierć głodową.
3. W przypadku stwierdzenia gniazd ptaków w niezabezpieczonych otworach wentylacyjnych w stropodachu ściany:
 - zachodniej segmentu B - o średnicy ok. 8-9 cm;
 - wschodniej segmentu B - o średnicy ok. 5 cm;
 - wschodniej segmentu B - o głębokości wnęki 10 cm;
 - północnej segmentu B - o średnicy powyżej 10 cm,powinny być one usunięte, a otwory zakratowane, jednak nie wtedy gdy odbywają się lęgi.
4. Inwestor zapewni nadzór ornitologiczny budynku na 7-14 dni przed datą rozpoczęcia prac budowlanych termomodernizacyjnych, w przypadku prowadzenia prac budowlanych w okresie lęgowym tj. od 1 marca do 15 października.

W przypadku stwierdzenia podczas ww. kontroli rzeczywistego zasiedlenia któregoś z potencjalnych siedlisk w niezabezpieczonych otworach wentylacyjnych stropodachów - należy przygotować i wdrożyć harmonogram prac dostosowany do biologii gatunku zasiedlającego, umożliwiający dokończenie lęgów. Przykładem może być pozostawienie całej elewacji ze szczeliną zasiedloną przez jerzyki bez prac do czasu opuszczenia przez młode gniazd (możliwe do końca sierpnia, a nawet z początkiem września). Wówczas także konieczne będzie prowadzenie nadzoru ornitologicznego nad realizacją termomodernizacji budynku. Nadzór przyrodniczy powinien również poinstruować pracowników prowadzących remont, z jakimi przypadkami mogą mieć do czynienia w danym obiekcie i jak postępować w razie ich wystąpienia oraz przedstawić uwarunkowania prawne związane z ochroną zwierząt w zakresie prowadzonych prac.

Czynne usuwanie ptaków czy nietoperzy powinno być traktowane jako ostateczność i wymaga każdorazowej konsultacji i zezwolenia Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska. Na podstawie art. 56 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. 2016 poz. 2134) ww.

organ może wydać zezwolenie na usuwanie z budynków opuszczonych gniazd ptasich także poza okresem, w którym ten zakaz obowiązuje.

Jednakże, może je wydać tylko w przypadku braku alternatywnych rozwiązań i jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla populacji chronionych gatunków, a także potrzeba wykonania tych czynności wynika z przyczyn opisanych w art. 51 ust. 2 niniejszej ustawy.

W przypadku stwierdzenia konieczności usuwania ptaków czy nietoperzy lub usuwania z budynków opuszczonych gniazd ptasich Inwestor, w myśl obowiązującego prawa, będzie zobowiązany do przeprowadzenia kompensacji przyrodniczej w postaci zawieszenia skrzynek dla ptaków oraz nietoperzy. Miejsca powieszenia skrzynek oraz ich ilość i typ powinien być wskazany w zaleceniach kolejnej ekspertyzy.

Ewentualne lokalizacje i montaż skrzynek i schronów należy prowadzić pod nadzorem ornitologa. Dla sprawdzenia skuteczności podjętych środków naprawczych i kompensacyjnych, należy prowadzić monitoring ich skutków. Monitoring powinien objąć co najmniej 3-krotną kontrolę zajęcia zamontowanych skrzynek - w pierwszym, trzecim i piątym sezonie po remoncie. Wyniki tego monitoringu mogą wskazać na konieczność dokonania korekty podjętych działań kompensacyjnych.

8. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I PUBLIKACJE

Akty prawne:

- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. 2016 poz. 2134)
- Ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie z dnia 13 kwietnia 2007 roku (Dz.U. 2014 poz. 1789);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2017 poz. 519);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane (Dz.U. 2016 r. poz. 290);
- Ustawa o ochronie zwierząt z dnia 21 sierpnia 1997 (Dz.U. 2016 poz. 2183).
- Kodeks karny (Dz.U. 2016 r. poz. 1137 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. 2016 poz. 2183).

Inne materiały źródłowe:

- Audyt energetyczny Dom Pomocy Społecznej, Dom Kombatanta i Pioniera Ziemi Szczecińskiej przy ul. Eugeniusza Romera 21-29 w Szczecinie, E. Kopala, Szczecin, październik, 2015 r.;
- Audyt energetyczny Dom Pomocy Społecznej, Dom Kombatanta i Pioniera Ziemi Szczecińskiej przy ul. Eugeniusza Romera 21-29 w Szczecinie - aktualizacja, E. Kopala, Szczecin, sierpień, 2016 r.;
- Bocheński M., Ciebiera O., Dolata P.T., Jerzak L., Zbyryt A.: Ochrona ptaków w mieście. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim, 2013;
- Dolata P.T., Kamiński P., Winiecki A., 2005: Kawka *Corvus monedula* w Polsce - przegląd badań. [w:] Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.). Ptaki krukowate Polski [Corvids of Poland]. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań: 65-88;
- Dzięgielewska M. Dzięgielewski K. Zimowe kryjówki borowców wielkich w aglomeracji miejskiej. Nietoperze III, 2002;

- Grzeniewski M., Kowalski M.: Ochrona ptaków gniazdujących w budynkach. Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”, 2010;
- <http://birdcontrol.net.pl/bird/polski/oferta/sztuczne-gniazda.html>,
- <http://budkadlajerzyka.pl/>
- <http://isap.sejm.gov.pl/>,
- http://www.bmpankowscy.pl/index.php?go=budka_jerzyk5,
- <http://www.mkwpracownia.pl/budki-schronienia-dla-ssakow/budki-dla-nietoperzy/podtynkowy-schrodla-nietoperzy>
- <http://www.mkwpracownia.pl/budki-schronienia-dla-ssakow/budki-dla-nietoperzy/podtynkowy-schrodla-nietoperzy>,
- Kruszewicz A.G.: „Ptaki Polski”. Multico Oficyna Wydawnicza, 2006;
- Sachanowicz K., Ciechanowski M.: Nietoperze Polski, Multico Oficyna Wydawnicza, 2005;
- Szymon Wójcik, Firma Milvus: Inwentaryzacja jerzyka *Apus apus* na terenie miasta Jaworzno w roku 2010, 2010;
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.: Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany, PTPP „pro Natura”, Wrocław, 2003;
- Wylegała P., Jaros R., Dzieciołowski R., Kepel A., Szkudlarek R., Paszkiewicz R. Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami przyrody. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, 2009;
- Wylegała P., Jaros R., Dzieciołowski R., Kepel A.: Standardy montowania ukryć dla ptaków i nietoperzy jako element prac dociepleniowych. Poznań, 2008;
- Zyskowski Dawid, Zielińska Dorota: Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami, Federacja Zielonych Gaja, Szczecin 2014.